

'Winning hearts, minds and markets' in Afrika

China als vriend van dit continent

China is een economische grootmacht en wordt ook in andere opzichten een steeds belangrijker speler op het internationale schaakbord. De rol van China in Afrika groeit. Beijing bemoeit zich niet met interne aangelegenheden van het partnerland, waardoor het geliefd is bij Afrikaanse landen met een dubieus regime. Voor alle betrokken landen zijn diplomatieke, economische en deels ook militaire belangen in het geding. China laat zien dat 'hearts, minds and markets' nauw samenhangen. Het Westen heeft hierop nog geen passend antwoord.

Drs. A.J.A. Beukering – kolonel van het dienstvak van de logistiek

Africa is no stranger to outside interest but, for perhaps the first time in history, an interested party of significant size is willing to engage it without force of armes.¹

We horen en lezen steeds meer over de rol van China als opkomende economische en militaire grootmacht. De economie floreert al meer dan twintig jaar, met gemiddeld negen procent groei per jaar. Het handelsoverschot over 2006 is uitgekomen op een recordbedrag van 177,47 miljard US dollar.² In januari viel het bruto binnenlands product (BBP) van de Volksrepubliek hoger uit dan dat van Groot-Brittannië en Frankrijk tezamen en daarmee is China de vierde economie van de wereld geworden. De stap naar een militaire grootmacht zou wel eens de volgende kunnen zijn.

Een passende reactie is in Europa – evenmin als in de Verenigde Staten – nog niet gevonden.

Het is nuttig om de rol van China in Afrika eens nader te beschouwen omdat de indruk bestaat dat in de toekomst de sleutel naar (gezaamenlijk?) succes wel eens in die relatie zou kunnen liggen. Daarmee lijkt de rol van China in het Westen relevant.

Als eerste beschrijf ik de ontwikkelingen in de relatie tussen China en Afrika. Vervolgens geef ik aan hoe dit zo heeft kunnen gebeuren en wat dit allemaal kan betekenen voor het grondstofrijke continent, hoe de Afrikanen er zelf op reageren en wat er vervolgens in China gebeurt. Ten slotte probeer ik de noodzaak aan te geven voor Nederlandse initiatieven.

Chinese principes

Begin 2006 heeft China zijn nieuwe strategie voor Afrika gepresenteerd.³ China beschrijft zichzelf daarin als het grootste ontwikkelings-

¹ *African Analyst*, Third Quarter 2006.

² *Financieel Dagblad*, januari 2007.

³ Zie: www.chinese-embassy.org.za/eng.

FOTO AVDRM

Mariniers tijdens UNMEE, Eritrea

land in de wereld, dat bereid is op een onafhankelijke wijze vriendschappelijke politieke en economische relaties aan te gaan op basis van vijf principes van vreedzame co-existentie. De principes voor de samenwerking met China zijn: *sincerity, equality, mutual benefit, solidarity and common development*.

Van belang bij het aangaan van relaties met de Volksrepubliek is dat men het land vooraf erkend als het *enige legitieme* China en daarmee expliciet Taiwan en relaties met Taiwan – in welke vorm dan ook – afwijst. Vervolgens zal China zich op zijn beurt niet bemoeien met interne zaken van het nieuwe partnerland, dit op basis van het zogeheten *non-interference* principe. Voor landen met een regime dat politiek gezien moeilijk ligt, zoals Zimbabwe, Eritrea of bijvoorbeeld Soedan, is vooral dit laatste aspect van groot belang vanwege het politieke

isolement van hun leiders en hun voortdurende behoefte aan onder meer wapenleveranties.

Andere, voor het Westen wel acceptabele regimes in landen als Angola, Nigeria, Zuid-Afrika, de Democratische Republiek Congo, Tsjaad, Niger en Mali slaken een zucht van verlichting als er bij ontwikkelingshulp of andersoortige betrekkingen niet direct allerlei voorwaarden vooraf worden gesteld op het gebied van bijvoorbeeld corruptie, mensenrechten, genderbeleid, goed bestuur of milieu. China onthoudt zich hier nadrukkelijk van en geeft de westerse wereld meer en meer het nakijken als het gaat om het bewerkstelligen van lucratieve concessies voor grondstoffen en andere samenwerkingsvormen.

Zo hebben de Chinese premier Wen Jiabao en vervolgens de president Hu Jintao in april 2006 in het Chinese 'Year of Africa', tien Afrikaanse landen bezocht waarmee ze in het kader van hun Afrikastrategie nieuwe economische en politieke relaties zijn aangegaan. Ter illustratie hiervan enkele voorbeelden:

- China's grootste olieleverancier Angola kreeg in 2006 twee miljard US dollar voor wederopbouw van onder meer de infrastructuur en voor ontwikkelingssamenwerking⁴;
- De andere oliegigant van het continent, Nigeria, tekende in oktober 2006 een overeenkomst van 8,3 miljard US dollar voor de aanleg van bijna 3000 kilometer spoorweg en verleende de Chinese National Petroleum Coöperatie zeventien boorvergunningen⁵;
- In november vorig jaar kregen 'brave' Afrikaanse staatshoofden in Beijing voor 5 miljard US dollar goedkope leningen en kwijtscheldingen van schulden. Daarbij tekenden 12 Chinese bouwondernemingen overeenkomsten voor 1,9 miljard US dollar voor constructie- en investeringsprogramma's;
- China en Zuid-Afrika tekenden 13 nieuwe samenwerkingsovereenkomsten in verschillende sectoren, inclusief een strategisch partnerschap⁶.

4 Africa: Shift from Western oil majors has limits, januari 2006.

5 China's oil diplomacy in Africa, I. Taylor in: *International affairs* – jrg. 82, nr. 5 (2006), p. 937-959.

6 Into Africa: China and Africa, E. Sidiropoulos, *The World today* – jrg. 62 (oktober 2006), p. 7-8.

Economie en politiek

De toename van alleen al de handel in 2006 was al meer dan de stijging van de voorgaande twee decennia bij elkaar. De Chinese politiek van non-interventie in interne aangelegenheden van partnerlanden werpt wel erg snel zijn vruchten af! Het werkt dan ook naar twee kanten: de 'ongewenste' Afrikaanse regimes kunnen ongestoord doorgaan met hun bedenkelijke praktijken. China op zijn beurt versterkt op deze wijze zijn positie in de Verenigde Naties ten opzichte van Taiwan en laat zo de discussie over mensenrechten en de in zijn ogen interne kwestie Tibet verstommen in New York. Hierdoor versterkt het regime ook haar interne positie en verkrijgt Beijing meer invloed als regionale en mogelijk ook wereldmacht. Weliswaar is deze macht niet direct militair maar wel diplomatiek en economisch van aard.

Als permanent lid van de Veiligheidsraad heeft China op deze wijze inmiddels een stemmersblok van 47 van de 53 Afrikaanse landen achter zich geschaard. Zelfs de 'strongholds' van francofoon Afrika, Senegal in oktober 2005 en Tjaad in augustus 2006, hebben zich tot veler verbazing – in tegenstelling tot Parijs – van Taiwan afgekeerd.

China's aanpak heeft dus duidelijk diplomatiek resultaat, om maar niet te spreken over de toegang die het land op deze manier verkrijgt tot de voor de onstuimig groeiende economie zo belangrijke grondstoffen als olie, hout, coltan, tin, zink, koper, et cetera, maar ook tot afzetgebieden. De Afrikaanse markt dus.

Hoe heeft dit zo kunnen komen?

De geschetste recente ontwikkelingen zijn vrij eenvoudig te verklaren. Ten eerste door een gewijzigde strategie van het Chinese bewind, waarbij het naar buiten toe *lijkt* of het allemaal wat democratischer en daarmee opener – het Hong Kongmodel? – wordt. De economie bloeit maar achter de schermen blijft het regime de touwtjes strak in handen houden.

De gebeurtenissen op het Plein van de Hemelse Vrede hebben wel degelijk bij het bewind de ogen geopend en de noodzaak tot meer open-

De commandant van Hr. Ms. Rotterdam ontmoet de Force Commander van UNMIL

heid en bijbehorende economische groei duidelijk gemaakt. De opvolger van Den Xiaoping, Jiang Zemin, bezocht Afrika al in mei 1996, waarbij hij naast diplomatieke banden ook economische en militaire samenwerking zocht en vond. De Chinezen zagen snel in dat de politieke instabiliteit in het Midden-Oosten, het geweld in Irak en de discussie over het nucleaire programma van Iran geen soelaas zou bieden voor China's groeiende behoefte aan energie. Deze zal naar verwachting de komende 20 jaar vrijwel verveelvoudigen. China verbruikt 6,5 miljoen vaten olie per dag en is daarmee nu al, na de Verenigde Staten, de grootste olieconsument ter wereld.⁷

Bovendien moet niet worden vergeten dat China met deze aanpak – aardig en beleefd – ook toegang verkrijgt tot een aanzienlijke afzetmarkt voor zijn verschillende, maar vooral *goedkope* massaproducten.

Het Westen heeft hierop geen passend antwoord, behalve een morele kruistocht, verwaarloost de eigen economische kansen (het Westen investeert niet echt in Afrika) en verhoogt budgetten voor ontwikkelingssamenwerking op veelal de bekende en klassieke voorwaarden.

Wat ook niet heeft geholpen is een poging van het Westen tijdens de G8-bijeenkomst van juli

7 Afrika Studiecentrum, Ian Taylor: 'Chinese Oil Diplomacy in Africa', unpublished paper, 2006.

2006 zijn markten te openen voor Afrika, wat door kortzichtigheid en denken in termen van eigenbelang op korte termijn voor de zoveelste keer mislukte.

En dan te bedenken dat de VS nu al 15 procent van zijn olie importeert uit Afrika, een hoeveelheid die volgens velen gaat stijgen en mogelijk binnen enkele jaren zal moeten verdubbelen.⁸ In die situatie krijgt Afrika de positie die de Arabische landen nu hebben. En toch nemen we in het Westen de relaties met Afrikaanse regimes nog vaak niet echt serieus.

Kortom, het Westen blijft helaas nog te vaak gericht op eigenbelang en denken op korte termijn, is daarnaast politiek te verdeeld en traag. Als volgende oorzaak voor de recente ontwikke-

Dit leidde tot een prijsverhoging van 71,5 procent voor het jaar 1997. Bovendien stelde China's grootste leverancier, BHP Billiton, voor dat China 20 procent zonder duidelijke reden meer moest gaan betalen voor het geïmporteerde erts uit Australië! De afhankelijkheid van China van derden voor wat betreft grondstoffen heeft het Westen zelf aan de Chinezen destijds nog eens heel duidelijk gemaakt! Met andere woorden, we sturen China zelf de goede (?) kant van Afrika op.

De stelling dat het Westen nu zo langzaam een koekje van eigen deeg krijgt, lijkt steeds eenvoudiger te verdedigen. Trouwens, heeft het Westen niet gedaan met Afrika – destijds zelfs met gewapende hand – waar het de Chinezen nu van beschuldigt?

Hoe pakt China het aan?

Het bovenstaande leidde China zoals gezegd enkel nog meer en nog sneller richting Afrika, waar zich onder meer in moeilijke landen (Angola, Equatoriaal Guinee, Soedan en de DRC) enorme olie- en minerale reserves bevinden die de Volksrepubliek eenvoudig kan verkrijgen mits het zich – en dat begreep Beijing maar al te goed – vooral maar niet met de interne problemen van deze zwakke staten inlaat. Wat gij niet wilt dat u geschiedt, et cetera... *Winning the markets* gaat ook via de *hearts and minds!* Daarbij heeft Beijing goed begrepen dat China op korte termijn geen kans maakt tegen het Westen op de zogenaamde 'open, westerse' markten. Op de gesloten Afrikaanse markten, bestuurd door 'bijzondere machthebbers', des te meer.

China weet het hart van de Afrikanen en hun bewindslieden te raken met de constructie van prestigieuze overheidsgebouwen, wegen, spoorlijnen en sportstadions tegen wel heel gunstige voorwaarden. Voorbeelden daarvan kom je overal op het continent tegen. De Volksrepubliek weet hoe belangrijk een goede infrastructuur is voor economische groei, en doet er ook wat aan!⁹

Bovendien heeft de Volksrepubliek het eigen budget voor ontwikkelingssamenwerking

FOTO ANDRIJ VAN BASTELAAR

'Het Westen neemt de relaties met Afrikaanse regimes niet echt serieus'

lingen tussen Afrika en China zie ik de onhandige en soms arrogante wijze waarop het Westen omgaat met Chinese bedrijven. Een simpel voorbeeld ter illustratie. Tijdens de mondiale prijsbesprekingen van ijzererts, geleid door Japan, kreeg China's staatsbedrijf Baosteel als representant van de grootste consument sinds 1996 slechts de status van waarnemer.

⁸ 'Oil: economic war for Africa's loyalties begins in African business.' Jrg. 40 (juli 2006), p. 20-21.

⁹ *Provinciale Zeeuwse Courant*: China en Afrika vinden elkaar, Erwin Tuil, 06-11-2006.

opgevoerd tot 950 miljoen US dollar *Official Development Assistance* in 2005, verdeeld over 50 landen. En wat te denken van een schuld-kwijtschelding van 1,27 miljard US dollar in het jaar 2003 voor 31 Afrikaanse landen op verzoek van Thabo Mbeki (Zuid-Afrika) en Olusegun Obasanjo (Nigeria)? Dit gebaar werd nog eens versterkt met de vrijstelling van 198 Afrikaanse producten van invoerheffing. De lijst van elementen van de Chinese aanpak is inmiddels te lang om hier één voor één te benoemen. Het coherente en consistente beleid is erop gericht het budget voor ontwikkelingssamenwerking de komende jaren te verdubbelen.¹⁰

Maar het Chinese beleid beperkt zich niet tot de internationaal en de door de OESO/DAC¹¹ goedgekeurde *Official Development Assistance* (ODA, 'echte' ontwikkelingshulp, die meetelt voor de 0,7 procent van het BBP), het gaat ook over wapenleveranties en harde militaire trainingsprogramma's (non-ODA, steun die niet telt als ontwikkelingshulp). Zo levert China aan Zimbabwe gevechtsvliegtuigen, helikopters aan Angola en Mali, en ga zo maar door.¹² Minder fraai, maar in deze handel schroomt de Volksrepubliek er blijkbaar niet voor om twee strijdende partijen gelijktijdig van wapens te voorzien (zoals het heeft gedaan in het Ethiopië-Eritreaconflict voor ruim 1 miljard US dollar). China heeft zelfs al een kernreactor geleverd aan Algerije.¹³

In 1998 leverde het wapens aan Laurent Kabila in de DRC in diens strijd tegen Rwanda en vorig jaar leverde het nogmaals, maar nu aan diens zoon Joseph, in de aanloop naar de presidentiële verkiezingen. Dit terwijl de westerse landen onder leiding van de Wereldbank (Nederland als grootste donor voorop...) een groot ontwapenings- en demobilisatieprogramma van 500 miljoen US dollar met wat Congolezen en westerse ontwikkelingssamenwerkers aan het uitvoeren waren.

Voor wat hoort wat, ook in de DRC. Je krijgt er wat voor terug. In dit geval: alle koper uit Katanga gaat rechtstreeks (over Angolees grondgebied) naar China. En de door het Westen gewenste ontwapening in het Grote Merengebied komt er nog steeds niet echt van...

Twee zijden van de medaille

Volgens Amnesty International is China nu ook de grootste wapenleverancier van het bewind in Soedan. China levert volgens hen helikopters, wapens, munitie en zelfs anti-personeelsmijnen aan Khartoum. In ruil voor olie, natuurlijk. Bovendien heeft China inmiddels drie wapenfabrieken gebouwd in Soedan. Aangenomen wordt dat ruim 60 procent van de Soedanese olie-export naar China vloeit¹⁴.

Deze niet glimmende zijde van de Chinese medaille heeft ook een andere en voor ons politiek correctere kant. Inmiddels neemt de Volksrepubliek met meer dan 900 *peacekeepers* deel aan acht vredesmissies in Afrika en draagt zelfs bij als ontwikkelingsland met 610.000 US dollar

FOTO: ANDD, G. VAN ES

Billboard verkiezingen

(2004) aan *humanitaire* hulp in Darfur! Bovendien kondigde China vorig jaar aan 3,5 miljoen US dollar te gaan bijdragen aan Afrikaanse Unie-vredesmissies. Er wordt een beetje aan imagoverbetering en zeg maar 'even-hand'

10 *Global Strategic Analysis; Is China helping Africa's development?* Augustus 2006.

11 Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, *Development Assistance Committee*.

12 *Provinciaalse Zeeuwse Courant*, Afrikabeleid China welkom alternatief, Erwin Tuil, 4 april 2006.

13 *China's New Engagement with Africa*, Chris Aldeb, 28 september 2006.

14 'The increasing importance of Africa's oil', COMTEX, 21 maart 2006. 'Afrika rolt rode loper uit voor Hu Jintao', R. Mikkers in de *Telegraaf*, 2006.

FOTO AVDD, G. VAN ES

Markt in Kinshasa, DR Congo. De lokale bevolking profiteert nog te weinig van Chinese initiatieven

politiek (er meer balans in brengen) gedaan. De betreffende Afrikaanse landen mogen op China's kosten studenten sturen voor cursussen en opleidingen naar allerlei opleidingsinstellingen, zowel civiel als militair. Ook hier wordt veelvuldig gebruik van gemaakt en dit heeft natuurlijk aan beide kanten positieve effecten. In een Chinees actieplan voor de ontwikkeling van Afrika wordt voor 2009 aangekondigd: de oprichting van drie landbouwinstellingen, de bouw van dertig ziekenhuizen en een investering van tientallen miljoenen in de bestrijding van malaria.

China levert de landen hele kant-en-klaar pakketten. Als de Chinezen een elektriciteitscentrale of een spoorweg bouwen leveren ze tegelijk kennis, arbeiders, ingenieurs en het geld. En wie in Afrika zegt daar nou nee tegen? Angola bijvoorbeeld zeker niet. Dit land houdt er nu al rekening mee dat de komende jaren ruim vier miljoen (!) Chinezen zich binnen zijn landsgrenzen zullen vestigen.¹⁵

Wat betekent dit voor Afrika?

Velen van die vier miljoen Chinezen zullen eigen bedrijfjes vestigen in het land en daar-

door een grote invloed krijgen op de gang van zaken in Angola zelf. Maar er gebeurt op het continent natuurlijk meer. In 2006 zijn 900 Chinese staatsbedrijven gesignaleerd die actief zijn in de Afrikaanse economie. Deze bedrijven hebben daar tienduizenden werknemers in dienst en de bilaterale handel bereikte het niveau van 50 miljard US dollar. Maar in vooral de telecommunicatie – en verbazingwekkend genoeg ook de constructieprojecten – heeft China nog geen oplossing gevonden om zijn eigen werknemers te kunnen vervangen door lokale arbeiders. De arme Afrikaanse bevolking profiteert dus om allerlei redenen nog steeds (te?) weinig van de Chinese initiatieven.

In de meer gereguleerde Afrikaanse landen, bijvoorbeeld Zuid-Afrika, sluit China overeenkomsten die voldoen aan de internationale wetgeving. Een mooi voorbeeld daarvan is de deal tussen Zuid-Afrikaanse en Chinese partners waarbij kolen-tot-olie fabrieken in de Ningxia- en Shaanxi-provincie worden geplaatst. De techniek komt in dit geval van de Zuid-Afrikanen en de rest levert China zelf.

FOTO AVDD, G. VAN ES

'China houdt het zittende bewind in het zadel en beschadigt het lokale bedrijfsleven'

Een ander voorbeeld is de discussie over de dumping van goedkope textiel die daar door het goede bestuur niet meer lukt. China richt er nu zelf fabrieken op om er lokaal te gaan produceren. Dit gebeurt nu in bijvoorbeeld Lesotho en zelfs in Kenia.¹⁶ Een prima ontwikkeling voor de lokale werkgelegenheid en bovendien een beloning voor goed bestuur!

15 *America, China & the scramble for Africa's oil*, M. Klare and D. Volman.

16 'China's dominance of global clothing and textiles: is preferential trade access an answer for sub-Saharan Africa?' M. Morris in *IDS bulletin*, jrg. 37, nr. 1.

In alle landen heeft de Chinese aanwezigheid een grote impact op de verkrijgbaarheid van de goedkope consumptiegoederen die in rijkere gebieden nu ook worden aangevuld met de *higher value-added* producten (ijskasten, airco's, et cetera) en vaak zelfs met Chinese motoren en auto's. Ook stijgt het toerisme vanuit China, met soms zelfs veertig procent per jaar.¹⁷ De internationale aandacht gaat echter het meest uit naar de fragiele staten, waar een zwak, veelal corrupt regime de dienst uitmaakt. Hier houdt China het zittende bewind in het zadel, doet het schade aan het lokale bedrijfsleven omdat alle initiatief in de kiem wordt gesmoord, worden de natuurlijke hulpbronnen op een niet duurzame wijze aangewend – lees: uitgeput – en blijven de in het Westen gewenste sociale ontwikkelingen vooralsnog uit.

Een ander fenomeen dat zich nu steeds meer aandient, is dat Afrikaanse leiders op zoek gaan naar een manier waarop zij net als het Chinese leiderschap economisch en sociaal succes kunnen boeken terwijl ze zelf in het

FOTO KM, S. HILCKMANN

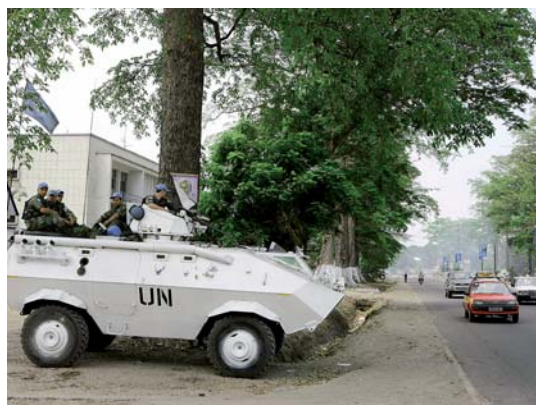
Een zogeheten 'sociale patrouille' tijdens UNMEE, Eritrea

China's interne situatie

Maar wat treffen de Afrikanen aan in China? De laatste jaren is het niveau van de essentiële dienstverlening voor veel Chinezen gedaald. Dit geldt vooral op het platteland. Het niveau van de gezondheidszorg is vooral in de landelijke gebieden ver beneden de maat of gewoonweg niet aanwezig. Veel plattelandsbewoners kunnen de vereiste premies niet opbrengen en als zij dit wel kunnen, blijkt vaak dat de premies geen basisvoorzieningen dekken. De landelijke gezondheidszorg was beter af voor de afschaffing van de collectieve gezondheidszorg.¹⁹

Aan de andere kant ligt het *gemiddelde* welvaartspeil een stuk hoger dan twintig jaar geleden en hoeven minder plattelandsbewoners – tenzij ze erg ziek worden – honger en dorst te lijden en hebben ze een dak boven hun hoofd. Iets wat je van Afrika helaas niet kunt zeggen. Een betere balans is in China vereist tussen de steden en het platteland. Dit lijkt haalbaar, met de bereikte economische groei. Jintao lijkt met zijn ontwikkelprojecten voor het platte-

FOTO AVDD, G. VAN ES

VN-militairen uit Uruguay

zadel en buiten schot blijven. Met andere woorden, zichzelf kunnen blijven verrijken. China is ondanks zijn schijn democratie (of misschien wel juist daardoor) voor vele Afrikaanse leiders een baken van hoop in barre tijden van binnenlandse problemen en globalisatie. Beijing is een populaire reisbestemming geworden vanuit Afrika.¹⁸

17 *Mail and Guardian*, 24-30 september 2004, p. 18.

18 'China: greasing wheels in Africa', *Energy Compass*, 20 januari 2006

19 Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie is de verdeling van gezondheidszorg de op twee na slechtste ter wereld. Alleen Brazilië en Myanmar doen het op dit gebied nog slechter. Deze informatie is afkomstig van directeur van het Chinaprogramma van de *Carnegie Endowment for international peace*.

land wat dit betreft op het goede spoor te zitten, maar het is wel zaak dat hij deze politiek blijft voortzetten. Een voorbeeld voor de Afrikanen?

Zijn doorzettingsvermogen is ook vereist bij het ophogen van het kennisniveau van het land; het land zou er baat bij hebben om in toenemende mate een kenniseconomie te worden. Door de één-kindpolitiek van de Chinese overheid is het behalen van economische groei met goedkope mankracht gewoonweg een steeds grotere opgave – zeker nu de grijze geboortegolf van de jaren vijftig steeds zwaarder begint te steunen op het magere nageslacht. De één-kindpolitiek heeft het land ongeveer 390 miljoen geboorten bespaard, maar brengt nu vervolgens het pensioensysteem aan het wankelen.²⁰ Dit is namelijk nog steeds gebaseerd op vier arbeiders ten opzichte van één pensioengerechtigde.

Het ziet er niet naar uit dat Jintao van plan is de één-kindpolitiek op korte termijn drastisch te versoepelen of zelfs maar aan te passen omdat dit gezichtsverlies voor de partij zou betekenen. Zelfs als Jintao de partij zou weten te overreden, dan zal China hier op zijn vroegst pas na minimaal 16 jaar de vruchten van kunnen plukken. Bovendien zou het verleggen van de focus op arbeidsintensieve productie naar kenniseconomie op de korte termijn inkomsten kunnen genereren. Vooral de modernisering van de Chinese krijgsmacht (en de ruimtevaart²¹) zouden wat dit betreft uitkomst kunnen bieden.

Voorts lijkt het een kwestie van tijd voordat China zich zal gaan realiseren dat het stevig zal moeten gaan inzetten op medische kennis en technologie om bijvoorbeeld het aanstormende Aids-gevaar het hoofd te bieden. De eerste stappen richting de onderkenning – en niet langer de ontkenning – van het steeds groter wordende probleem zijn reeds gezet. Een regime dat zich meer en meer openstelt voor buitenlanders, laat daarmee ook zien hoe het er intern voor staat en wat daaraan wordt gedaan.

De Olympische Spelen van 2008 zijn niet geheel per ongeluk aan China toebedeeld.

Mensenrechten in China

Het respecteren van mensenrechten houdt in China, door westerse bril gezien, nog steeds te wensen over. Het aanhangen van bepaalde religies en het hebben van kritiek op de staat kan al reden zijn voor een veroordeling, soms zelfs zonder enige vorm van proces. Het aantal ter dood veroordeelden ligt waarschijnlijk hoger dan de overheid zelf aangeeft. Soms duiken zelfs geruchten op over handel in organen van ter dood veroordeelden. Toch wordt dit door de Chinezen niet als schending van mensenrechten gezien, aangezien zij er een ander concept van mensenrechten op nahouden. Het algemene Chinese concept concentreert zich, zoals gezegd, vooral op stabiliteit en welvarendheid. Rechten als vrijheid van meningsuiting, vergadering en persvrijheid zijn hieraan volledig ondergeschikt. Gezien deze interne situatie zal China de laatste zijn die een moralistisch oordeel zal uitspreken over de behandeling van andersdenkenden door overheden van andere landen; iets wat het land zoals eerder gesteld geliefd maakt in Afrika.

Maar wat goed voor de één is, hoeft dat niet voor de ander te zijn. Toch zien de Afrikaanse leiders die China bezoeken dat hun eigen problemen, net als die van China, op termijn kunnen worden opgelost met een heldere, consistente strategie die wordt gefinancierd vanuit een stevige economische groei. En dat vergt natuurlijk offers. Sleutelvraag is en blijft: wie moet die brengen?

Voorbeeld voor Afrika?

Als ontwikkelingsland lijkt China aan de andere kant van de balans te zitten dan veel Afrikaanse ontwikkelingslanden; in plaats van te liberaliseren of democratiseren, houdt het bewind nog steeds de touwtjes stevig in handen. In plaats van de prioriteit bij vrije verkiezingen en andere democratische verworvenheden te leggen, legt het de nadruk op welvaart en stabiliteit; iets wat Afrikaanse leiders ook aanspreekt.

20 *China's trapped transition: the limits of developmental autocracy*, Minxin Pei, maart 2006.

21 Kritiek op China's experimenten in ruimte, Leonoor Kuij in *Trouw*, 24 januari 2007.

Vooralsnog lijkt China aardig in zijn strategie te slagen, maar er liggen gevaren op de loer. Jintao lijkt zich hiervan bewust en toont zich bereid hervormingen door te voeren om de groei van welvaart en stabiliteit te waarborgen.

FOTO WWW.CAMF.COM

Chinese beurs voor landbouwwerktuigen

Ook als dit in de ogen van veel partijleden onpopulaire maatregelen betreft als *naming* en *shaming* van fraudeurs, het (kleinschalig) liberaliseren van staatsbedrijven en het openbreken van taboes zoals dat rond Aids.

Zijstapje naar ontwikkelings-samenwerking

Als je deze ontwikkeling zo beziet dan komen andere denkrichtingen naar boven. Mogelijk dat een autocratie bestuurd door een gedreven technocraat een beter uitgangspunt voor ontwikkeling is. In bijvoorbeeld Rwanda (met een sterk 'dictatoriaal' regime naar het democratische model van Singapore) lijkt dit er de laatste jaren een beetje op. Kijkend naar andere ontwikkelingslanden die Nederland steunt, de zogeheten partnerlanden, kun je je afvragen wat je liever hebt: een ondemocratisch zelfstandig regime waar stabiliteit heerst en dat als streven heeft iedereen te voeden en een dak boven zijn hoofd te geven óf een democratisch, afhankelijk regime dat zijn eigen broek niet kan ophouden en waar mensen met elkaar – door hongersnood, misère en werkloosheid gedreven – in conflict raken?

Natuurlijk is dit zwart-wit gesteld en mogelijk dat er meer in grijstinten moet worden gedacht. Er zijn echter meerdere wegen die naar duurzame ontwikkeling leiden en elk land zal zijn eigen pad moeten kiezen en niet moeten worden voortgeduwd, anders zou het wel eens heel lang kunnen gaan duren. Aanpassen aan de Afrikaanse realiteit lijkt een vereiste. Beijing begrijpt dit. Terug naar China.

Allemaal Chinees gaan leren?

Moeten we nou bang zijn voor al deze ontwikkelingen en allemaal Chinees gaan leren? Ik denk van niet. China zal de komende decennia de handen vol hebben aan de eigen problemen. Zoals het aanpakken van het vrouwentekort (25 miljoen), het bestrijden van een ernstige en wijd verbreide corruptie, de toenemende ongelijkheid tussen het platteland en de steden, met daarbij een cultuur van straffelose ambtenaren en een slecht imago in de regio. Niet te vergeten een bijna failliet banksysteem (regelmatige reddingsoperaties kosten eenderde van het BBP), de onbetrouwbare cijfers van de provincies²², de wijd verbreide vriendjespolitiek en niet te vergeten de geringe veranderingsgezindheid van de partijambtenaren.²³ Maar toch is dit allemaal niet onoverkomelijk en zal de partijstrategie om hier uit te komen op termijn denk ik wel slagen. De echte machtsdenkers zitten in Beijing, dat hebben ze de laatste vijftig jaar wel bewezen.

Voor iedereen geldt dat angst een slechte raadgever is.²⁴ Realisme en initiatief worden gevraagd.²⁵ China heeft extreem hoge dollar-reserves²⁶ (meer dan 1000 miljard US dollar!) en deze kunnen een risico vormen voor een stabiele ontwikkeling van de wereldhandel. Deze buitenlandse reserves betekenen namelijk dat China een steeds grotere schuldeiser is geworden van de Verenigde Staten en dit als machtsmiddel zou kunnen gebruiken.

22 'In China zijn cijfers zelden wat ze lijken', Erwin Tuil, *Provinciaalse Zeeuwse Courant*, 2006.

23 *China's African Adventure*, James Traub, november 2006.

24 *Energy Security: The New Threats in Latin America and Africa*, David L. Goldwyn. Center for Strategic and International Studies.

25 *De Chinacode ontcijferd*, Henk Schulte Nordholt, uitgeverij Byblos april 2006.

26 *Financieel Dagblad*, 'Davos bezorgd om China', 24 januari 2007.

Niet voor niets zeurt Washington al jaren om een revaluatie van de yuan. Deze Chinese munteenheid is inmiddels een van de sterkste valuta geworden van de regio. De vicepremier Zeng Peiyan gaf aan tijdens het World Economic Forum in Davos in januari van dit jaar dat China meer wil gaan investeren in een voorraad van minerale grondstoffen en daarvoor een speciaal fonds van 200 miljard US dollar heeft gereserveerd. Om uw gedachten te bepalen: dat is ongeveer even zoveel geld als dat van het Nederlandse pensioenfonds ABP, één van de grootste beleggers ter wereld! Misschien toch niet geheel geruststellend.

Een westers antwoord

De Nederlandse reactie begint natuurlijk met het gezamenlijk op het niveau van de EU (tezamen met de VS?) eens worden over een duurzame aanpak en strategie op de langere termijn. In dit artikel blijft dit proces buiten beschouwing omdat het denken en de besluitvorming daarover nog wel eens jaren zou kunnen duren. Dat komt door de verschillende nationale agenda's van vooral de grote landen van de Unie en het complexe besluitvormingsproces met 27 landen.

Belangrijker is dan ook voor ons nu de vraag: wat zou Nederland kunnen doen? Defensie heeft sinds kort een attaché geplaatst op de ambassade te Beijing, maar dat is slechts een begin en wel een héél klein druppeltje in de zee, met alle respect voor de collega. De Adviesraad Internationale Vraagstukken heeft in april 2006 een helder rapport geschreven over de relatie van Nederland met China onder de titel: 'Met het oog op China, op weg naar een volwassen

relatie'.²⁷ Zeer lezenswaardig en hopelijk ook richtinggevend voor het broze Nederlandse drie D-beleid (*Diplomacy, Defence and Development*) in Afrika, en onze relatie met China. Meedenken door de beleidsmakers van Defensie maar ook die van Economische Zaken past daarin.

De Chinese minister van Buitenlandse Zaken, Li Zhaoxing, heeft eind november 2006 aangegeven niet op zoek te zijn naar monopolieposities (!) en geïnteresseerd te zijn in 'derde partij partners'. En waarom zullen we dan ook niet? Onder het motto '*If you can't beat them, join them*' en uit een gezond eigenbelang geredeneerd. Ook Nederland heeft op lange termijn een gezonde economische ontwikkeling, wereldhandel en grondstoffen nodig. Maar tegelijk ook belangrijke partners en bondgenoten tijdens militaire operaties of missies. Zoals misschien straks wel in Darfur. Zou China passen binnen het Nederlandse Toetsingskader om als grote bondgenoot van de Nederlandse krijgsmacht te mogen deelnemen aan de VN-missie in Darfur?

Ten slotte

Natuurlijk is samenwerken met China vloeken in de kerk van de ouderwetse ontwikkelings-samenwerkers die het standpunt huldigen van: 'China te vuur en te zwaard op ons terrein (lees: Afrika) bestrijden!'²⁸ Toch meen ik dat een geïntegreerde benadering (DDD) de enige manier vooruit kan en moet zijn. Natuurlijk heeft het de voorkeur wanneer deze samenwerking kan en past binnen het kader van de Europese Unie of de Verenigde Naties gezamenlijk, maar of we daar nou op moeten wachten? In Angola wordt al gezegd dat het Westen te laat is.²⁹ Laten wij de discussie dan maar eens aanslingeren.

Afrika zal ook voor de militairen onder ons wat duidelijker op de kaart mogen. *Winning hearts and minds* lijkt voor de Nederlandse militair een bekend en beproefd concept te worden, dat bovendien steeds belangrijker wordt. Alleen al daarom moeten onze beleidsmakers er ook over nadenken. Dat *markten veroveren* daarbij mogelijk is, laat China ons in Afrika zien. ■

27 Nr. 55, april 2007.

28 Dit werd mij gezegd bij het ministerie van Buitenlandse zaken en Ontwikkelingssamenwerking terwijl China in 2006 voor 18 miljoen euro aan subsidies van het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking voor projecten kreeg en dit programma (start 1985) loopt nog door in 2007. Zie tevens *NRC Handelsblad*, 'Nederland geeft China miljoenen', Ben Volgaard, 23 januari 2007.

29 Emilio vas de Carvalho (woordvoerder van de Angolese Spoorwegen) stelt in het *NRC Handelsblad* (2007): 'Het westen is te laat. Tegen de tijd dat Europa en Amerika beseffen hoeveel geld hier valt te verdienen, zullen de Chinezen een onoverbrugbare voorsprong hebben opgebouwd. Ze pompen al olie, ze kopen de diamanten, ze doen de logistiek. Ze zijn niet alleen efficiënt, ze werken niet alleen hard. Het belangrijkste voor ons is: ze zijn ook aardig en beleefd!'